

Irsta kyrka

Vattenavledning och förbättrat åskskydd

Antikvarisk rapport

Irsta kyrkby 9:1
Irsta socken
Västerås kommun
Västmanland

Helén Sjökvist

Irsta kyrka

Vattenavledning och förbättrat åskskydd

Antikvarisk rapport

Irsta kyrkby 9:1
Irsta socken
Västerås kommun
Västmanland

Helén Sjökvist

Utgivning och distribution:
Stiftelsen Kulturmiljövård
Stora gatan 41, 722 12 Västerås
Tel: 021-80 62 80
Fax: 021-14 52 20
E-post: info@kmmmd.se

© Stiftelsen Kulturmiljövård 2012

Omslagsfoto: Detalj av äldre dörr i Irsta kyrka. Foto: Helén Sjökvist.

Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet. Ärende nr MS2012/02954.

ISBN: 978-91-7453-186-2

Tryck: Just Nu, Västerås 2012.

Innehåll

Inledning.....	5
Bakgrund	5
Genomförande	6
Övrigt.....	10
Antikvarisk diskussion.....	10
Referenser.....	11
Kart- och arkivmaterial	11
Otryckta källor.....	11
Litteratur.....	11
Tekniska och administrativa uppgifter	11

Figur 1. Kyrkans läge, markerat med en ring. Utdrag ur Gröna kartan. Skala 1:50 000.

Inledning

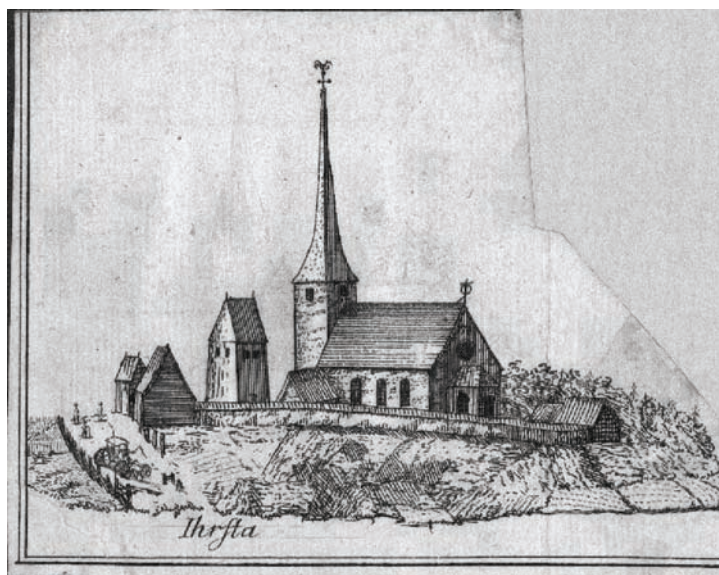
Under 2011 har marken omkring Irsta kyrka dränerats för att förbättra kyrkans klimat. I samband med detta har också åskskyddet setts över. Stiftelsen Kulturmiljövård har av Västerås kyrkliga samfällighet anlåtits för antikvarisk medverkan. Länsstyrelsen gav tillstånd till arbetet 2008-11-05 med dnr 433-11757-0822.

Bakgrund

Irsta kyrka är troligen uppförd under 1200-talet som en salskyrka.¹ Tidigare arkeologiska undersökningar har givit ¹⁴C prover som visar på begravingar som sannolikt ägt rum mellan 1250-1390.²

Från 1200-talet härstammar det rundbågiga fönster som i samband med renoveringen på 1970-talet återigen togs fram strax över sydingången i långhuset.³ Under 1300-talet förlängdes kyrkan mot öster och sakristian tillkom. Under 1400-talet byggdes kyrkan till med ett vapenhus mot söder och vid samma tid slogs de fyra stjärnvalven och valvet över tornrummet. Baron Cronstedt på Geddeholm lät 1747 bygga till ett gravkor mot öster. Under 1900-talet har man även gjort mindre tillbyggnader till sakristian.

Olof Grau nämner i sin sockenbeskrivning från 1750-talet att det strax nordväst om kyrkan fanns lämningar efter ytterligare en kyrka med bogårdsmur. Området kallades för ”den gamla kyrkogården”⁴ Området är också markerat på storskifteskartan från 1780.⁵ Idag heter platsen fortfarande ”gamla kyrkogården” och har fornlämningsnummer RAÄ 310, Irsta socken.⁶

Figur 2. Irsta kyrka avbildad av Grau på 1750-talet.

¹ Ahlberg 2000.

² Alström 2008.

³ Hammarskiöld 2005.

⁴ Alström 2008.

⁵ Lantmäterimyndighetens arkiv 19-irs-42.

⁶ Alström 2008.

Figur 4 och 5. Före arbetets påbörjande hade fuktproblemen föranlett att man försett kyrkan med längre utkastare på vissa av stuprören för att få bort vattnet längre från kyrkan. Sedan tidigare hade man också ett singeldike omkring kyrkan. På sina ställen var kanten mellan gräsytor och singel avgränsad med betongplattor. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 6. Befintlig takavvattning och nedledare för åskledare. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 7. Befintlig takavvattning på gravkoret. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 8. Kyrkans södra fasad sedd från öster mot vapenhuset. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 9. Grundmur på norra sidan mot sakristian. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 10. Grund under kyrkan, norra väggen mot sakristian. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 11. Schakt utmed norra muren. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 12. Gravkorets östra sida med en kraftig grund som skjuter ut under mark. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 13. Stenkanten påbörjad kring kyrkans sydöstra parti. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 14. Stenkant i hörnet mellan torn och vapenhus. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 15. Stuprören ännu ej anslutna till dagvattensystemet. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 16. Kyrkans sydvästra hörn efter återställande av mark. Foto: Lisa Skanser.

Figur 17. Kantstenen och singeldiket i sydöstra hörnet efter åtgärder. Foto: Lisa Skanser.

Figur 18. Sakristian efter åtgärder. Foto: Lisa Skanser.

Figur 19. Södra fasaden efter åtgärder. Foto: Lisa Skanser.

Figur 20. Nedledaren i tornets kors är ej utbytt. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 21. Nya kopparlinor på taket. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 22. Nya kopparlinor på vapenhusets tak leds ned på fasaden. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 23. Nya kopparlinor på gravkoret. I bildens övre del ses kopparlinan som går in till en jordplåt under korfönstrets bleck. Foto: Helén Sjökvist.

Övrigt

Under arbetets gång återfanns en äldre tegelrörsdränering, lagd grunt kring vapenhuset på cirka 40 cm djup. Berget ligger cirka 70 cm under dagens marknivå. Tegelrören var lagda direkt i jorden, kloss an mot varandra.

Antikvarisk diskussion

Flera frågor omkring handlingarna och utförandet har diskuterats med länsstyrelsen under arbetets gång. I synnerhet har frågan om den stensatta kanten, singeldiket samt anslutningen av stuprören till det markförlagda dagvattensystemet varit uppe till diskussion. Problem fanns med att få fram natursingel till den synliga delen av singeldiket. Det kan för kommande projekt vara värt att tänka på om det går att återanvända befintligt material.

Referenser

Kart- och arkivmaterial

Lantmäterimyndighetens arkiv akt: 19-irs-42, storskifte av Irsta kyrkby.

Otryckta källor

Hammarskiöld, Rolf. 2005. Kulturhistorisk karakterisering av Irsta kyrka. Västerås stift.

Litteratur

Ahlberg, Hakon & Björklund, Staffan. 2000. *Västmanlands kyrkor i ord och bild*. Borlänge.

Alström, Ulf. 2008. Irsta kyrka. Stiftelsen Kulturmiljövård rapport 2008:86. Västerås.

Alström, Ulf. 2012. *Irsta kyrka II*. Stiftelsen Kulturmiljövård rapport 2012:30. Västerås.

Grau, O. 1754. *Beskrifning öfver Wästmanland med sina städer, härader och socknar*. Utg. Av: Västmanlands Allehanda. Nytryck 1904. Västerås.

Tekniska och administrativa uppgifter

Stiftelsen Kulturmiljövård projektnr:	11124
Länsstyrelsen dnr:	433-11757-0822
Fastighetsbeteckning:	Irsta kyrkby 9:1
Landskap:	Västmanland
Län:	Västmanlands län
Socken:	Irsta
Beställare	Västerås kyrkliga samfällighet
Projektledning och handlingar:	Svensk klimatstyrning
Entreprenör mark och anläggning:	Peab, Västerås
Entreprenör åskskydd:	NEA Installation AB
Antikvarisk kontroll:	Boel Melin/Helén Sjökvist
	Stiftelsen Kulturmiljövård
	Stora gatan 41
	72212 Västerås

